

Jeugdhulp op School

Eindrapportage monitoronderzoek

Pauline van Eck

Anne Wester

Miriam Walraven

Leonie Middelbeek

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Jeugdhulp op School.....	5
1.2	Achtergrond en betrokkenen	5
1.3	Monitoronderzoek in twee fasen	6
1.4	Leeswijzer	8
2	Resultaten tweede fase monitoronderzoek	9
2.1	Algemene ontwikkelingen	9
2.2	Preventieve inzet gericht op leerlingen	10
2.3	Versterken van de omgeving.....	13
2.4	Werken in een gezamenlijke leeromgeving	16
2.5	Doorontwikkeling van JOS	17
2.6	Volgen van JOS	21
3	Conclusies en aanbevelingen	22
Bijlage 2	Variabelenoverzicht	27
Bijlage 3	Respondent- en documentenoverzicht	28
Bijlage 4	Gespreksleidraad	30
Bijlage 5	Inzet JOS-functies	31

1 Inleiding

1.1 Jeugdhulp op School

In schooljaar 2022-2023 gingen acht scholen voor voortgezet, speciaal en praktijkonderwijs in Noord- en Midden-Kennemerland van start met het project Jeugdhulp op School (JOS). JOS is gericht op versterking van de (omgeving) van de leerling en kent een preventieve insteek. Op elke school is een preventief jeugd- en schoolteam gevormd. Dit team bestaat uit een ondersteuningscoördinator, een jeugd- en gezinscoach VO, een gedragswetenschapper JGGZ-VO en op de vijf scholen in Noord-Kennemerland ook een preventief ambulante jeugdhulpverlener VO. De jeugd- en gezinscoach en gedragswetenschapper in Midden-Kennemerland werken voor de drie scholen tezamen. JOS wordt mogelijk gemaakt door een samenwerking van gemeenten, samenwerkingsverbanden passend onderwijs en schoolbesturen in de regio Alkmaar.

1.2 Achtergrond en betrokkenen

Net als andere gemeenten die te maken hebben met een toenemend aantal vragen voor jeugdhulp, vinden de gemeenten in de regio Alkmaar het belangrijk dat hun jongeren gezond en veilig opgroeien.¹ De gemeenten Alkmaar, Dijk en Waard, Bergen, Uitgeest, Castricum, en Heiloo werken daarom al langere tijd samen aan de doorontwikkeling van de aansluiting onderwijs-jeugdhulp.² Het doel is versteviging van de zelfredzaamheid en participatie van jeugdigen door het versterken van de pedagogische en sociale basis binnen het onderwijs en de kinderopvang. Inzetten op een gezamenlijke preventieve integrale aanpak is daarbij van belang, zodat problemen tijdig gesignaleerd en verholpen worden waardoor erger wordt voorkomen.

De Samenwerkingsverbanden Voortgezet Onderwijs Noord-Kennemerland en Midden-Kennemerland streven naar een onderwijsaanbod voor alle leerlingen, het voorkomen of snel oplossen van situaties waarin leerlingen langer dan drie maanden thuiszitten zonder perspectief op vervolgonderwijs, arbeid of dagbesteding, en een goede samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp. Het doel is dat ieder kind zich sterk voelt en een stevige toekomst heeft.³ Voor SVW VO Noord-Kennemerland gaat het om leerlingen in Bergen, Heiloo, Alkmaar, en Dijk en Waard; voor SWV VO Midden-Kennemerland gaat het om leerlingen in Castricum, en Uitgeest.

In het voorjaar van 2022 hebben bestuurders van gemeenten, samenwerkingsverbanden passend onderwijs⁴ en schoolbesturen in de regio Alkmaar een intentieverklaring getekend om gezamenlijk te werken aan een sterke basis op de scholen door onderwijs en jeugdhulp beter op elkaar aan te laten sluiten. Zij willen leerlingen en ouders beter bedienen door middel van het versterken van de verbinding onderwijs-jeugdhulp. Deze verklaring is uitgewerkt in een samenwerkingsovereenkomst die op het

¹ Eindrapport en beheersmaatregelen Bestuursopdracht, 2021.

² De BUCH gemeenten (Bergen, Uitgeest, Castricum en Heiloo) vormen één gezamenlijke ambtelijke organisatie voor vier zelfstandige gemeenten.

³ <https://www.swvvomk.nl/>, <https://www.swvnoord-kennemerland.nl/welcome>

⁴ Het gaat om Samenwerkingsverband Voortgezet Onderwijs Midden Kennemerland, Samenwerkingsverband VO Noord-Kennemerland (Sterke Kinderen), acht scholen in Alkmaar, Heerhugowaard en Castricum, en om samenwerkende gemeenten BUCH.

OOGO is voorgelegd, op weg naar bindende en concrete afspraken rond de samenwerking onderwijs-jeugdhulp. Concreet betekent dit onder andere meer inzet op preventie. Gemeenten en onderwijspartners gaan ervan uit dat versterking van de verbinding onderwijs-jeugdhulp zal bijdragen aan het realiseren van een 'kwalitatief goede en passende sociale basis in de natuurlijke omgeving van jeugdigen'. Hierdoor zouden jeugdigen minder hulpbehoevend zijn omdat ondersteuning meer in de eigen omgeving plaatsvindt en er minder en lichtere geïndiceerde jeugdhulp nodig is, oftewel een beweging van 'zwaar naar licht'.⁵

In dit kader gingen begin schooljaar 2022-2023 de eerste scholen met JOS van start. Stichting Groeimee, specialist in jeugdhulp, is gevraagd om samen met de scholen de JOS-teams te vormen. Daarbij vond aansluiting bij bestaande ondersteuningsstructuren in de scholen plaats. Sinds 2015 is aan elke school voor voortgezet (speciaal) onderwijs in de regio Alkmaar al een jeugd- en gezinscoach VO van Stichting Groeimee verbonden. In 2020 is hier een gedragswetenschapper aan toegevoegd. In het project JOS gaat het om een uitbreiding van het aantal uren van de jeugd- en gezinscoach én om de ontwikkeling van JOS-teams op acht scholen. Hiertoe worden ook de aanvullende functies ingezet: de gedragswetenschapper JGGZ-VO en de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO. Om deze ontwikkeling te financieren zijn (in eerste instantie) middelen vanuit het Nationaal Programma Onderwijs ingezet en vanuit het samenwerkingsverband VO in Noord-Kennemerland.

Om het gehele proces goed te laten verlopen en van elkaar te leren zijn netwerkbijeenkomsten en een gezamenlijke leeromgeving opgezet. De netwerkbijeenkomsten zijn vooral bedoeld om betrokken partners te informeren over belangrijke ontwikkelingen rond JOS en advies te krijgen op daarmee samenhangende vragen. De leerbijeenkomsten hebben een ander karakter en zijn specifiek gericht op de JOS-teams in de scholen. Er is een procesbegeleider aangesteld om dit vorm en inhoud te geven. Informatie uit netwerk- en leerbijeenkomsten wordt in een nieuwsbrief gedeeld met betrokkenen bij JOS.

Het in gang zetten en ontwikkelen van de zojuist beschreven beweging heeft gevolgen voor de werkrouines van de onderwijs- en zorgprofessionals en de inkoop van jeugdhulp door gemeenten in de regio. Het gaat niet alleen om inkoop van bepaalde profielen en ondersteuningsaanbod voor de komende tien jaar, maar ook om voldoende ruimte voor doorontwikkeling en vernieuwing. In de opstartfase heeft de gezamenlijke projectorganisatie Oberon gevraagd om JOS te volgen door middel van een onafhankelijk monitoronderzoek.

1.3 Monitoronderzoek in twee fasen

Het monitoronderzoek is in overleg met de opdrachtgever opgedeeld in twee fasen. In de eerste onderzoeksfase lag de focus op de inbedding en vormgeving van JOS in de scholen en op randvoorwaarden voor doorontwikkeling van JOS. Daarvoor is op verzoek van de opdrachtgever in het voorjaar van 2023 een beknopt rapport opgesteld, ter ondersteuning van de inkoop van jeugdhulp door

⁵ Maatschappelijke businesscase. Jeugd & School coach en Preventieve Jeugdhulpverlener op school. Netwerkorganisatie Regio Alkmaar. Februari 2022.

de samenwerkende gemeenten in de regio Alkmaar.⁶ Onderstaand kader bevat een samenvatting van de resultaten.

Resultaten eerste fase monitoronderzoek

Inbedding in de ondersteuningsstructuur

In de eerste fase van het project bleek dat inbedding van JOS in de bestaande ondersteuningsstructuur veel tijd kost. Ook verschilt dit proces per school, afhankelijk van het aantal lagen in de ondersteuningsstructuur en het aantal andere aanwezige professionals dat zich richt op de ondersteuning van leerlingen. Belangrijke elementen bij inbedding zijn afbakening van rollen en taken, de overlegstructuur, afspraken over verwijzing, registratie, communicatie(lijnen) en de omgang met het delen van informatie.

Profielen JOS-functionarissen

- De jeugd- en gezinscoaches VO nemen op de scholen een centrale positie in de ondersteuningsstructuur, samen met de ondersteuningscoördinatoren. In een vast zorgoverleg waar ook andere professionals bij betrokken zijn, bespreken zij leerlingen met een ondersteunings- of zorgbehoefte. De jeugd- en gezinscoach VO helpt bij vraagverheldering en kijkt vervolgens welke ondersteuning, mogelijk vanuit jeugdhulp, nodig is en zet verdere lijnen uit. De jeugd- en gezinscoach VO kan ook kortdurende ondersteuning bieden.
- De preventief ambulante jeugdhulpverlener VO wordt in principe na zorgoverleg ingeschakeld, wanneer er een hulpvraag is in de thuissituatie van leerlingen en zij meer ondersteuning nodig hebben dan de afgebakende 5-gesprekken-ondersteuning (maar er geen verwijzing naar specialistische hulpverlening nodig is). De preventief ambulante jeugdhulpverlener kan gedurende een aantal weken of maanden, kortdurende ondersteuning op school bieden. Deze kortdurende ondersteuning is intensiever dan de ondersteuning die de jeugd- en gezinscoach VO biedt, maar minder intensief dan ondersteuning in de tweede lijn. In de eerste fase van het project bleek overigens dat de jeugd- en gezinscoaches VO en de preventief ambulante jeugdhulpverleners VO deze taken flexibel oppakken, naar gelang hun expertise en aanwezigheid op school.
- De gedragswetenschapper wordt ingeschakeld wanneer de school een gerichte hulpvraag heeft over gedrag van een leerling waar zorgen over zijn, bijvoorbeeld niet te verklaren verzuim, gedrag, onderpresteren. Samen met de leerling, ouders van de leerling en school gaat de gedragswetenschapper aan de slag met handelingsgerichte diagnostiek en stelt vervolgens handelingsadviezen op voor de school, de leerling en ouders. Of de gedragswetenschapper wordt ingeschakeld, wordt veelal bepaald tijdens de zorgoverleggen waarbij in elk geval de ondersteuningscoördinator en jeugd- en gezinscoaches VO aanwezig zijn.

Preventieve inzet

In de eerste fase van JOS was inzet vooral gericht op secundaire preventie, het voorkomen dat problemen toenemen bij individuele leerlingen. Aanleiding hiervan was het grote aantal ondersteuningsbehoeften van leerlingen dat direct moest worden opgepakt en het bestaan van wachttijden voor jeugdhulp. Inzet bestond vooral uit signalering, bespreken van casuïstiek, (mee)bepalen van vervolgstappen, aansluiten bij gesprekken met ouders, bieden van directe en kortdurende ondersteuning, meedenken over ondersteuningsaanbod, en het leggen van verbindingen met partijen in het voorliggende veld. Hoewel JOS in deze fase van het project nog zoekende was naar hoe preventieve inzet op een primair en collectief niveau vorm te geven, waren enkele scholen al wel bezig met (het nadenken over) professionalisering van schoolteams en inzet gericht op groepjes leerlingen.

Eerste opbrengsten

Door de inzet van JOS te verbinden aan de ontwikkelvraag van de school en te ondersteunen met procesbegeleiding is in de eerste fase van JOS een basis gelegd voor een preventieve aanpak. De extra uren van de jeugd- en gezinscoaches VO stelt hen in staat om in een eerder stadium in gesprek te gaan met onderwijsprofessionals en casuïstiek anoniem te bespreken. Hierdoor kunnen zij onderwijsprofessionals van advies voorzien en kan duiding (na signalering) van ondersteuningsbehoeften door onderwijsprofessionals worden verbeterd. Zij kunnen flexibeler en sneller naar ondersteuningsvragen kijken en advies geven over de

⁶ Jeugdhulp op School. Eerste resultaten monitoronderzoek. Tussenrapportage ter ondersteuning van inkoop jeugdhulp regio Alkmaar. Oberon, februari 2023.

benodigde jeugdhulp, waardoor zij meer leerlingen kunnen helpen. Door hun kennis van het zorgnetwerk, kunnen zij leerlingen en/of hun ouders beter en sneller doorverwijzen naar passende hulp. JOS helpt wachttijden overbruggen door na te gaan welke ondersteuning tijdens deze periode kan worden geboden om ervoor te zorgen dat de leerling in het onderwijsproces blijft en om onderwijsprofessionals te ontzien.

De inzet van JOS werkt drempelverlagend voor leerlingen en ouders vanwege de 'onafhankelijke' positie die JOS ten opzichte van school heeft. Tegelijkertijd is JOS nabij omdat ze via school direct toegankelijk is vanuit de leefwereld van de leerling. Het werken in de directe leefwereld van jongeren (in plaats van in een geïsoleerde jeugdhulpsetting) vergemakkelijkt tevens het vaststellen van gezamenlijke doelen (zoals het halen van een diploma) en de transfer van wat een jongere heeft geleerd naar de dagelijkse omgeving (school, vrije tijd, thuis). JOS zorgt er ook voor dat onderwijsprofessionals weer meer tijd hebben om aan hun kerntaken te werken.

Randvoorwaarden

Om een jeugd- en schoolteam goed te kunnen organiseren is professionaliteit van JOS-functionarissen van groot belang. Het gaat onder meer om kennis van zowel het onderwijs als de jeugdhulp en ervaring in het leggen van verbindingen. Belangrijke verschillen waarmee rekening dient te worden gehouden bij de inzet van JOS, zijn de verschillende schooltypen, verschillende leerlingpopulaties en verschillende bestaande ondersteuningsstructuren. Succesvolle inzet van JOS vraagt maatwerk per school. Het is daarbij van belang dat er continuïteit is in betrokken professionals en dat zij tijd en ruimte krijgen om de interprofessionele samenwerking vorm te geven. Betrokkenheid van de directie/het managementteam is belangrijk bij het faciliteren van de nieuwe lijnen in de ondersteuningsstructuur en het maken van afspraken, bijvoorbeeld over procedures bij opschaling.

In de tweede onderzoeksfase en voorliggende rapportage ligt het accent op het zichtbaar maken van nieuwe ontwikkelingen binnen JOS en de meerwaarde van samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp.

Bij de start van het onderzoek is op basis van het plan van aanpak dat is opgesteld door de projectorganisatie een theoretisch kader opgesteld. Dit kader is te vinden in Bijlage 1. Vervolgens zijn in 2022 en in 2023 (online) groepsgesprekken van een tot anderhalf uur gevoerd met JOS-functionarissen, medewerkers van de scholen, vertegenwoordigers van Stichting Groeimee en de procesbegeleider van JOS. Tevens zijn relevante documenten bestudeerd. Bijlage 3 bevat een overzicht van respondenten en gebruikte documenten.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we allereerst enkele algemene ontwikkelingen rond JOS sinds de start van het project (paragraaf 2.1). Vervolgens gaan we in op preventieve inzet gericht op leerlingen (paragraaf 2.2) en het versterken hun omgeving (paragraaf 2.3). In paragraaf 2.4 kijken we naar wat de inzet van een gezamenlijke leeromgeving heeft opgeleverd voor de JOS-teams. Aansluitend geven we de perspectieven van respondenten weer op doorontwikkeling van JOS en hoe deze ontwikkeling volgens hen is te volgen. We sluiten af in hoofdstuk 3 met conclusies en enkele aanbevelingen vanuit het onderzoeksteam.

2 Resultaten tweede fase monitoronderzoek

In dit hoofdstuk beschrijven we de resultaten van de tweede fase van het monitoronderzoek. De resultaten zijn gebaseerd op de gesprekken met medewerkers van de scholen (waaronder de ondersteuningscoördinator), JOS-functionarissen, de procesbegeleider en de huidige aanbieder. Daar waar relevant verwerken we informatie uit documenten zoals de nieuwsbrieven over JOS en informatie van Stichting Groeimee over de inzet van medewerkers en gerealiseerde activiteiten. Ter illustratie nemen we enkele voorbeelden op van concrete preventieve en innovatieve acties.

2.1 Algemene ontwikkelingen

Enkele algemene ontwikkelingen rond JOS in de afgelopen periode betreffen de positionering van JOS in de school, de invulling en afbakening van verschillende JOS-functies en de verschillende manieren van preventief werken.

Positionering van JOS

“JOS heeft nu echt een plek in de school”, is een veelgehoorde uitspraak tijdens de gesprekken in de tweede fase van het monitoronderzoek. Bij de start van het vorige schooljaar (2022-2023) waren veel JOS-functionarissen nog onbekend bij medewerkers in school of zelfs nog niet in beeld. Bij het begin van het huidige schooljaar (2023-2024) hebben de meeste JOS-functionarissen al echt een plek in school. Dit is op verschillende manieren merkbaar. Zo hebben JOS-functionarissen op sommige scholen een eigen, vaste werkplek. Dit wordt zeer gewaardeerd, zeker als het betekent dat JOS-functies in de buurt van de ondersteuningscoördinatoren van scholen kunnen werken (dus niet op verschillende locaties). Er zijn echter ook scholen waar dit (nog) niet zo is vanwege gebrek aan voldoende werkruimtes. *“Als ik geen afspraken heb, dan voelt het niet goed als ik hier ben, omdat ik het dan voelt alsof ik hier in de weg zit en een ruimte bezet houd. Dat is voor mij best ingewikkeld. Het zou fijn zijn als we daar iets heel praktisch voor zouden kunnen bedenken.”* Behalve een eigen plek in de school merken sommige JOS-functionarissen ook in de communicatie dat ze een plek verworven hebben. *“Ik word nu bijvoorbeeld meegenomen in de CC als de mentor taken rond een casus oppakt. Dat gebeurde eerst niet.”*

Op een enkele school is de inbedding en invulling van JOS nog niet goed op orde. Gebrek aan tijd speelt hierbij een grote rol.

Invulling verschillende JOS-functies

Daar waar de jeugd- en gezinscoach VO en de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO bij de start van het project nog zoekende waren bij de invulling van hun specifieke functie en rollen soms in elkaar overliepen, zijn er inmiddels duidelijke verschillen tussen deze functies ontstaan. *“Het voordeel dat er twee mensen op school rondlopen met elk een eigen insteek is dat ze elkaar ook versterken en strategisch ingezet kunnen worden naar gelang wat er nodig is.”* De inzet van de jeugd- en gezinscoach VO is van kortere duur dan die van de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO. Ook wordt de inzet van de jeugd- en gezinscoach VO meer benut voor de verbinding met het multidisciplinaire overleg op school. De preventief ambulante jeugdhulpverlener VO richt zich vooral op begeleiding van de leerling(en) en ook het gezin, waardoor een systemische aanpak plaatsvindt. De jeugd- en gezinscoach pakt meer de kortdurende zaken op daar waar het vooral gaat om de leerling. De jeugd- en gezinscoach betreft daar wel ouders bij maar richt daar niet een heel ondersteuningstraject op. Inzet van de jeugd-

en gezinscoach VO is, net als die van de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO, gericht op mentoren. Sinds de vorige meting is er een verschuiving zichtbaar: de preventief ambulante jeugdhulpverlener wordt soms ook direct ingezet (zonder inzet van de jeugd- en gezinscoach). De ondersteuningscoördinator initieert dit of soms de mentor, maar in het laatste geval is de ondersteuningscoördinator wel altijd op de hoogte. Deze directe inzet komt doordat onderwijsprofessionals steeds beter weet wat de preventief ambulante jeugdhulpverlener doet. Een belangrijk onderscheid tussen jeugd- en gezinscoach VO en de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO is nog wel dat de laatstgenoemde functionaris het vooral systemisch (gezinsgericht) aanvielt. De jeugd- en gezinscoach pakt meer de kortdurende zaken op, vooral als het gaat om de leerling en betreft wel ouders maar richt daar niet een heel ondersteuningstraject in.

Op sommige scholen wordt advies en consultatie voor mentoren vooral door de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO opgepakt (Noord-Kennemerland). Verder heeft de preventief ambulante jeugdhulpverlener meer uren per school dan de jeugd- en gezinscoach VO. Taken van de functie gedragswetenschapper JGGZ-VO waren bij de start van het project over het algemeen al duidelijk afgebakend. Deze taken zijn echter sinds de pilotperiode wel uitgebreid. Voorheen waren de taken vooral gericht op onderzoek en diagnostiek, nu ook veel meer begeleiding van leerling en gezin bij verheldering en acceptatie van problematiek. Ook als er wrijving is tussen school en ouders kan een gedragswetenschapper ingezet worden.

Verschillende manieren van preventief werken

Een andere ontwikkeling is dat JOS meer is gaan inzetten op primaire preventie. Dit betekent dat JOS zich - vergeleken met de beginfase van het project - meer is gaan richten op het voorkomen van problematiek. Dit vindt plaats naast secundaire preventie: het voorkomen dat problematiek groter of ernstiger wordt, door eerder te signaleren en snel en laagdrempelig ondersteuning te bieden. Dit laatste vindt al sinds de start van JOS plaats en staat al stevig. De verhouding primaire – secundaire preventie verschilt per school. Op sommige scholen wordt gesproken van een verschuiving van secundaire naar primaire preventie, op andere scholen bestaat dit meer naast elkaar.

Bij de zojuist genoemde verschillende manieren van preventief werken is ook te zien dat de focus van activiteiten en handelingen niet meer alleen gericht is op de leerling. In de beginperiode hebben JOS-functionarissen veel ingespeeld op individuele urgente vragen rond leerlingen. Gaandeweg is er meer focus gekomen op groepen leerlingen, op alle leerlingen en ook op onderwijsprofessionals.

2.2 Preventieve inzet gericht op leerlingen

In aansluiting op het voorgaande gaan we dieper in op ontwikkelingen rondom primaire en secundaire preventieve inzet gericht op leerlingen. Het gaat om individuele leerlingen, groepen leerlingen en alle leerlingen.

Preventie gericht op meerdere leerlingen

Op verschillende scholen bieden preventief ambulante jeugdhulpverlener VO, soms samen met de jeugd- en gezinscoach VO, preventieve trainingen aan om de weerbaarheid en sociale vaardigheden van leerlingen te versterken. Een voorbeeld hiervan is het trainingsprogramma Rots & Water. Dit is een programma dat door de school wordt ingezet en gericht is op meerdere leerlingen maar maar dit mondt voor JOS soms uit in individuele trajecten met leerlingen (JOS is geschoold in Rots & Water). *“Als je dan zo’n training met een groep leerlingen hebt gedaan, dan komt daar altijd wel een traject met een leerling*

uit voort. Er zijn dan altijd leerlingen die dan toch nog een vraag hebben na afloop van een training en daar dan mee durven komen.” Daarnaast geven de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO ook meer specifieke trainingen aan groepjes leerlingen, zoals een training voor jongens over seksualiteit en grenzen, gesprekken met meiden over meidenvenijn en bij signalen rond pesten en automutilatie bij groepen.

Verder zetten verschillende scholen ondersteunende lespakketten in voor alle leerlingen, zoals Brein de Baas (over mentale gezondheid), Frisse Start (over groepsdruk en middelengebruik), Veilig puberen (over veiligheid en jezelf mogen zijn) en lesmateriaal gericht op mediawijsheid. Ook maken scholen gebruik van jaarlijks terugkerende nationale themaweken die gericht zijn op de preventie van problematiek.

Praktijkvoorbeeld

Op een van de scholen is veel inzet geweest in de Week van de mentale gezondheid 2023. In deze week in het voorjaar organiseerde het JOS-team een spreekuur voor leerlingen, waren er workshops voor leerlingen rondom mentale gezondheid en werd een theatervoorstelling opgevoerd over mentale weerbaarheid.

Naast het stimuleren van lespakketten op het gebied van gezondheid en veiligheid en het geven van trainingen, denkt de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO op sommige scholen mee over welke belangrijke thema's bij jongeren spelen. Sommige onderwerpen zijn vooral relevant voor bepaalde leeftijdsgroepen, andere specifiek voor meisjes of jongens, of voor groepjes leerlingen die kampen met vergelijkbare problematiek. Dit helpt scholen bij het opstellen van een plan rond voorlichting en training gericht op groepen leerlingen.

Praktijkvoorbeeld

Een van de scholen biedt leerlingen met een vergelijkbare ondersteuningsbehoefte het programma Sterk op School aan. Dit programma is gericht op het vergroten van de sociale weerbaarheid. JOS heeft geholpen met het doorontwikkelen van deze training. De orthopedagoog van school en de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO voeren het samen uit. Deze samenwerking is krachtig, omdat zij ieder een eigen relatie met deelnemende leerlingen hebben.

Preventie gericht op individuele leerlingen

De zojuist beschreven inzet van JOS (en school) is over het algemeen gericht op meerdere leerlingen en vooral bedoeld om problemen te voorkomen (primaire preventie). Als er al zorgen zijn rond een leerling passen JOS-functionarissen een individuele preventieve benadering toe, bijvoorbeeld om ervoor te zorgen dat problemen zich niet manifesteren op de nieuwe school (zie voorbeeld hieronder).

Praktijkvoorbeelden

In het afgelopen schooljaar is er bij overplaatsing van een leerling een goede samenwerking geweest tussen de twee betrokken scholen. JOS van de ene school heeft de leerling warm overgedragen aan JOS op de andere school, zodat de nieuwe school goed van de situatie van de leerling op de hoogte was voordat deze in het nieuwe schooljaar zou beginnen.

In het kader van de overgang van de basis- naar de middelbare school heeft JOS op een van de scholen na de warme overdracht tussen de scholen alle ouders van leerlingen met een zorgvraag voor de zomervakantie gebeld. Zo was al voordat de leerlingen op de nieuwe school zouden starten

duidelijk welke ondersteuning zij nodig hebben. Ook zijn deze ouders direct bekend met JOS en zijn ze goed geïnformeerd over de mogelijkheden om hun kind hulp te bieden.

Een individueel preventief traject met een leerling om problemen te voorkomen (primaire preventie), te verhelpen of om de gevolgen hiervan te beperken (secundaire preventie), start vaak met een gesprek met de leerling en ouders. Bij eenvoudige problematiek kan inzet van een aantal gesprekken met een JOS-functionaris voldoende zijn. Wanneer blijkt dat het om meervoudige complexe problematiek gaat, schakelt de jeugd- en gezinscoach VO met de tweedelijns. In sommige gevallen gaat een JOS-functionaris een of meerdere keren op huisbezoek, bijvoorbeeld als leerlingen (tijdelijk) niet naar school gaan. Behalve bij opschalen, speelt JOS ook een rol in de verbinding met school bij het afschalen van specialistische hulp. Op sommige scholen is in de afgelopen periode de samenwerking met de gedragswetenschapper (diagnostiek, begeleiding) rond individuele casussen versterkt. Ook wordt bij een casus meer tijd genomen om ouders te bewegen richting hulpverlening indien dat zinvol of noodzakelijk lijkt. Sommige JOS-functionarissen geven aan dat waar dit goed lukt, escalatie van problemen wordt voorkomen.

JOS sluiten op meerdere scholen al in een vroeg stadium aan bij verschillende vormen van multidisciplinair intern overleg rond individuele leerlingen. Zo zijn zij snel op de hoogte van casussen en kunnen zij direct meedenken. Op sommige scholen sluiten ook teamleiders en/of hulpverleners uit de tweede lijn aan (zie ook paragraaf 2.3 over versterking van de omgeving). Ook dit zorgt ervoor dat een JOS-functionaris sneller kan doorpakken in een individuele casus.

Praktijkvoorbeelden

Op een van de scholen zijn JOS-functionarissen al sinds het begin van de pilot betrokken bij het voorbereidend intern zorgoverleg. Doordat JOS vanaf het begin aanhaakt en advies geeft, is er minder doorstroom van leerlingen naar het vervolgoverleg twee weken later. Betrokkenen geven aan dat, doordat ze eerder bij een casus betrokken zijn, ze twee weken 'winnen aan overlegstappen die niet genomen hoeven worden'. Indien een vervolgoverleg wel nodig is, stuurt JOS er vanuit zijn functie op aan dat hulpverleningspartijen ook aan tafel zitten bij het volgende overleg.

Op een van de scholen sluit de JOS-functionaris aan bij overleggen over leerlingen die het risico lopen op thuiszitten. In zo'n overleg wordt gekeken of de JOS-functionaris in een specifieke situatie ondersteuning kan bieden. Soms lukt het om op deze manier meer of langduriger verzuim te voorkomen. Op een andere school biedt het samenwerkingsverband een binnenschoolse trajectvoorziening aan. De jeugd- en gezinscoach VO zet parallel aan zo'n traject passende hulp in. Soms is er ook externe hulp ingeschakeld. Zo is ieder vanuit een eigen rol betrokken bij de leerling.

Verder ondersteunt JOS bij de overgang van de ene naar de andere school (vo-vo, vo-vso). Door deze begeleiding wordt er een zachte landing gerealiseerd. De begeleiding kan door JOS van de oude school zijn of door JOS van de nieuwe school opgepakt worden, of door beide (overdracht tussen de preventief ambulante jeugdhulpverleners VO of de jeugd- en gezinscoach VO).

Individuele casus

Tot slot geven we een voorbeeld van een geanonimiseerde individuele casus, waarbij tweedelijns hulpverlening door inzet van JOS niet meer nodig was.

Anonieme casus⁷

Joshua

Joshua is een jongen die eerst doet en dan denkt... Hierdoor komt hij soms in de problemen. Hij wordt vooral door zijn vrienden 'meegezogen', en is ook al verschillende keren met de politie in aanraking gekomen. Mogelijk staat ook zijn schoolgang op het spel als het zo doorgaat.

Hulpverlening is aangevraagd. Hij komt bij de preventief ambulante jeugdhulpverlener met de vraag om te leren eerst te denken alvorens te reageren. De preventief ambulante jeugdhulpverlener start gesprekken met hem. Samen analyseren ze situaties waarbij de preventief ambulante jeugdhulpverlener probeert om Joshua bewust te maken van wat er gebeurt en wat hij anders kan doen. Doordat ze dit heel snel na een escalatie op school kunnen bespreken, beklijft dit ook goed en krijgt hij echt inzicht.

Zo vindt Joshua een modus om anders te reageren. Dit werkt en hij krijgt er complimenten voor. Hij gaat dit steeds vaker doen en het lukt hem zelfs om in een concrete situatie zijn vriendengroep te behoeden voor problemen.

Joshua geeft aan dat hij zelf verder kan; de aanmelding voor jeugdhulpverlening is teruggetrokken. Het was een traject van ongeveer tien weken waarbij de preventief ambulante jeugdhulpverlener naar aanleiding van concrete voorvallen in gesprek ging met de jongen.

2.3 Versterken van de omgeving

In de vorige paragraaf is de inzet van JOS gericht op leerlingen besproken. In deze paragraaf gaan we in op activiteiten van JOS die zich richten op de omgeving van de leerling, waarbij we de focus leggen op preventieve inzet van JOS gericht op medewerkers in de school. De ene school is hier verder mee dan de andere school, maar bij elke pilotschool is het een onderwerp van gesprek. Daarnaast komt inzet op ouders/gezinnen in deze paragraaf aan bod.

Versterken van schoolteams

Scholen zetten al verschillende trainingen en programma's in om schoolteams te voorzien van tools om het pedagogisch klimaat te versterken en de begeleiding van leerlingen te verbeteren. Een voorbeeld hiervan is de inzet van de schoolbrede gedragsaanpak School Wide Positive Behavior Support. Andere voorbeelden zijn trainingen in Handelingsgericht werken en Traumasensitief lesgeven. JOS kijkt telkens naar wat al vanuit school of samenwerkingsverband beschikbaar is en hoe zij daarop aan kan sluiten. *"Als gezinsbegeleider en ambulante werker sluiten we aan op wat een school zelf al doet. We moeten het gesprek nog voeren over bij welke activiteiten we vanuit JOS aansluiten."*

Ondersteuning van mentoren, mentorbegeleiders en docenten staat bij JOS op de agenda of is al in ontwikkeling. In onderstaande kaders staan voorbeelden van wat JOS reeds biedt aan ondersteuning gericht op de school.

⁷ Deze casus is aangeleverd door de procesbegeleider van JOS. De naam van deze leerling heeft ze vooraf veranderd.

Praktijkvoorbeelden

Op een van de scholen is een zorgcarroussel ingericht voor alle docenten waarbij acht ketenpartners vertellen wat ze voor hen kunnen betekenen. JOS is hierbij aangesloten om te vertellen over preventie van depressie en zelfdoding. De preventief ambulante jeugdhulpverlener heeft daarbij relevante partijen uit het voorveld⁸ betrokken.

Een ander voorbeeld is het omgaan met de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Op sommige scholen denken JOS-functionarissen, ondersteuningscoördinatoren, mentoren en docenten gezamenlijk na over hoe ze het proces rond toepassing van de meldcode kunnen professionaliseren zodat het makkelijker wordt om te gebruiken.

Op verschillende scholen sluiten behalve JOS ook teamleiders en soms ook mentoren aan bij interne overleggen waarbij leerlingen met een ondersteunings- of zorgbehoefte worden besproken. Behalve dat JOS hierdoor preventiever kan werken, raken teamleiders en mentoren beter op de hoogte van zorgstappen rond een leerling, kunnen zij vragen stellen en nemen ze direct adviezen van de jeugd- en gezinscoach VO en preventief ambulante jeugdhulpverlener VO mee. Hierdoor raken zij nauwer betrokken bij de zorginzet rond een leerling en neemt hun expertise omtrent mogelijkheden voor handelen en inzet van hulp toe. Op sommige scholen zijn er sinds de inzet van JOS ook kortere lijnen met externe zorgpartijen. JOS stuurt erop aan dat hulpverlening aan tafel zit met school. De leerling brengt immers veel tijd door op school. Het bewustzijn bij hulpverleningspartijen van het belang van contact met school is hierdoor vergroot.

JOS heeft op verschillende scholen een inloopspreekuur voor mentoren en docenten opgezet. Mentoren en docenten, maar ook mentor- en leerlingbegeleiders mogen hier (zonder afspraak) gebruik van maken om bijvoorbeeld vragen te stellen over problemen waar ze in de klas tegenaan lopen (bijvoorbeeld rond gedrag) maar ook voor het bespreken van een individuele leerling. Als de verzuimcoördinator signalen krijgt van mentoren over bepaalde leerlingen, kan ook zij de mentor adviseren de jeugd- en gezinscoach VO of de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO te consulteren. Hoewel de indruk is dat mentoren en docenten het zeer waarderen dat zij (ook buiten het spreekuur) een jeugd- en gezinscoach VO of preventief ambulante jeugdhulpverlener VO laagdrempelig kunnen aanspreken en vragen om mee te denken over een casus of een oudergesprek, wordt het spreekuur nog niet goed bezocht of gevonden. Scholen zullen dit opnieuw aandacht geven. In Midden-Kennemerland is dit initiatief overbodig geworden omdat mentoren de JOS-functionarissen inmiddels goed weten te vinden.

Naast dit aanbod, zal JOS zich op enkele scholen bij de start van het nieuwe schooljaar (2023-2024) specifiek richten op ondersteuning van mentoren bij het in gesprek gaan met de klas over bijvoorbeeld sociaal-emotionele vaardigheden, veiligheid en pestgedrag. Op een van de scholen zal JOS meehelpen bij het bepalen van dergelijke onderwerpen en ook meer structuur in deze lessen aanbrengen. Ook liggen er plannen klaar om mentoren te ondersteunen bij het leren signaleren.

Ook zal JOS op een van de scholen aan het begin van het jaar een bijeenkomst voor alle docenten over het belang van de 'gouden weken' organiseren. Deze weken zijn bij uitstek geschikt om een basis te leggen voor groepsvorming en een fijne sfeer. De bijeenkomst wordt geleid door een expert op het gebied van pubergedrag die onder meer aandacht zal besteden aan het op een positieve manier inzetten van regels en het maken van klassenafspraken.

⁸ Het voorveld is het totaal aan algemene voorzieningen dat binnen een gemeente beschikbaar is voor (hulp)vragen zonder dat hier de afgifte van een indicatie voor nodig is.

Naast (plannen voor) het opzetten van enkele activiteiten om mentoren, mentorbegeleiders, leerlingbegeleiders en docenten te ondersteunen, kunnen deze medewerkers op alle scholen al vanaf de start van het project sparren met een JOS-functionaris als er zorgen zijn over een leerling. Ook heeft JOS door psycho educatie/uitleg aan mentoren en docenten ervoor gezorgd dat zij het gedrag van leerlingen beter begrijpen waardoor zij ook beter kunnen handelen. JOS heeft wel tijd nodig gehad om meer zichtbaar te worden binnen de basisondersteuning. Inmiddels zijn mentoren en docenten bekend met JOS en weten zij beter welke rol JOS vervult.

Invloed op het pedagogisch klimaat

JOS-functionarissen zetten, aanvullend op wat scholen al doen, verschillende acties in die invloed kunnen hebben op het pedagogisch klimaat op school. Met een goed pedagogisch klimaat bedoelen we hier het bieden van een basis om tot leren te komen: een goede sfeer, structuur en regels, duidelijke verwachtingen, een gevoel van veiligheid, gezien en gehoord worden. Veel betrokkenen van de pilotscholen geven echter aan dat het pedagogisch klimaat door de aanwezigheid van JOS niet is veranderd, of vinden het moeilijk om in te schatten wat JOS heeft veranderd aan het pedagogisch klimaat. Betrokkenen geven als verklaringen hiervoor dat het pedagogisch klimaat al goed was op de scholen voor de komst van JOS, dat de pilot nog onvoldoende is ingebed om iets aan het pedagogisch klimaat te kunnen veranderen, dat er veel meer tijd nodig is om het pedagogisch klimaat te veranderen en dat verschillende factoren hierbij een rol spelen waardoor niet over een geïsoleerd effect van JOS op het pedagogisch klimaat kan worden gesproken. *“Als je het pedagogisch klimaat wilt veranderen, moet je iets doen met docenten. Dat is in ontwikkeling. Een heel klimaat veranderen gaat wel even duren. Je moet alle docenten meekrijgen. Dat is een veranderproces dat je niet kunt afdwingen. Het helpt wel dat we rondlopen en zichtbaar zijn voor mentoren doordat je veel met jongeren te maken hebt. Alles wat je doet heeft invloed op het pedagogisch klimaat.”*

Aanvullend hierop geven betrokkenen aan dat JOS nog weinig inzet op deskundigheidsbevordering van schoolteams of dat deze teams juist al zeer sterk zijn waardoor het pedagogisch klimaat al goed is.

Versterken van ouders

Naast preventieve inzet op scholen richt JOS zich op ouders om de pedagogische basis te versterken. Als JOS betrokken is bij ondersteuning van individuele leerlingen kijkt zij ook naar het gezin. Ouders kunnen altijd met vragen bij JOS terecht. JOS kan hen tips en adviezen meegeven over opvoeding en mogelijkheden voor ondersteuning en zorg (thuis) voor hun kind. Soms gaat een JOS-functionaris een of meerdere malen op huisbezoek, bijvoorbeeld wanneer een leerling tijdelijk niet naar school gaat. Nieuw is dat de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO op een van de scholen sinds dit schooljaar contact opneemt met gezinnen waar (mogelijk) sprake van armoedeproblematiek is. Het doel van deze gesprekken is om op te halen wat er binnen zo'n gezin speelt, zodat de preventief ambulante jeugdhulpverlener hier rekening mee kan houden. *“Als je zicht hebt op de armoede in een gezin kun je voor deze leerlingen ook kijken of er naschools mogelijkheden zijn, bijvoorbeeld via het Jeugdfonds Sport & Cultuur. Via de ene ingang kom je dan terecht bij andere mogelijkheden. Armoede kan spanning geven in een gezin. Als je met dit soort gesprekken onzekerheden kan wegnemen door er op tijd bij te zijn is dat heel fijn.”*

Naast begeleiding van een ouder of een gezin rond een leerling, richt JOS zich ook op ouders in het algemeen. Een voorbeeld is het zich voorstellen aan ouders op de eerste dag van het schooljaar, zodat ouders JOS weten te vinden. *“Op onze school krijgt de preventief ambulante jeugdhulpverlener op de eerste algemene ouderavond het podium om drempelverlagend, preventief kennis te maken met ouders.*

We zorgen ook voor een tolk, zodat zijn verhaal bij alle ouders binnenkomt. Een ander voorbeeld is het organiseren van een thema-avond voor ouders op school. Ook is een van de scholen gestart met een inloopspreekuur voor ouders en zijn er op een andere school soortgelijke plannen, met de inrichting van een adviesloket.

Praktijkvoorbeelden

JOS-functionarissen hebben een eigen zorgnetwerk en nauw contact met het wijkteam, waardoor ze snel contact kunnen leggen als het nodig is. Ook als het ouders niet lukt om contact te krijgen met het wijkteam kan JOS helpen. JOS zet dan samen met ouders op papier waar ze in het gesprek rekening mee moeten houden.

Ouders kunnen bij het inloopspreekuur terecht voor vragen over opvoeding, of wanneer zij problematisch gedrag signaleren bij hun kind. JOS - soms afgewisseld door de schoolmaatschappelijk werker - kan hen informatie en advies geven, ook over waar zij aanvullende hulp kunnen krijgen. Het inloopspreekuur kan op verschillende tijden en manieren plaatsvinden: telefonisch, digitaal of fysiek. Het inloopspreekuur moet echter nog op gang komen. Mogelijk weten ouders het niet goed te vinden of hebben zij voldoende aan overleg met de mentor.

2.4 Werken in een gezamenlijke leeromgeving

Kennis en ervaringen delen

Bij de start van JOS waren er al sterke verbindingen tussen schoolleiders, tussen de scholen en de samenwerkingsverbanden, en tussen de ondersteuningscoördinatoren en hun leidinggevendenden op elke school. Om het project JOS in de praktijk te begeleiden is een procesbegeleider ingezet en zijn overkoepelende leerbijeenkomsten voor alle scholen georganiseerd. Daarnaast heeft de procesbegeleider reflectiebijeenkomsten per school gehouden. Bouwstenen van leren en innoveren vormden de basis van de bijeenkomsten. Het regelmatig bijeenkomen werkte goed doordat het ruimte gaf voor reflectie en voor het uitwisselen van informatie, kennis en ervaring. *“Leerbijeenkomsten werken als een vliegwiel om te leren en om vanuit verschillende perspectieven te kijken naar wat belangrijk is om op te pakken, ervaringen te delen en inspiratie op te doen”*, aldus de procesbegeleider.

De leeromgeving was ook belangrijk om nieuwsgierigheid naar elkaar te stimuleren, zeker omdat er twee samenwerkingsverbanden met ieder een eigen dynamiek bij JOS betrokken zijn. De nieuwsgierigheid naar elkaar was er bij velen al wel maar in de beginfase lag de focus meer bij de eigen school. Nu het proces wat verder gevorderd is, is er ook meer ruimte om bij elkaar te kijken. De procesbegeleiding speelde ook bij dit proces een belangrijke, stimulerende rol.

Koers bepalen en koers houden

In de eerste fase is JOS meer ‘ingesprongen’ bij problemen op individueel leerlingniveau (secundaire preventie). Gaandeweg is er meer ruimte gekomen voor inzet op het voorkómen van problemen, zowel op individueel als op groepsniveau (primaire preventie). Daarbij is er ook meer inzet richting mentoren en docenten. Het meer of ook richten op primaire preventie op meerdere niveaus (leerling, groepje leerlingen, alle leerlingen, mentoren en docenten) heeft tijd nodig gehad. De procesbegeleiding is daarbij een katalysator geweest, om naast de waan van alledag te focussen op het proces en de koers te blijven varen. Een voorbeeld hiervan is een gesprek voor de zomervakantie over het benutten van de start van het nieuwe schooljaar.

Reflectiebijeenkomsten

Deelnemers van de reflectiebijeenkomsten zijn over het algemeen positief. De procesbegeleider kon vanuit haar helicopterview overeenkomstige alsook verschillende ontwikkelingen op de scholen zien en toelichten. Ook kon zij in bijeenkomsten voorbeelden geven van hoe andere scholen iets aanpakken. Verder heeft het opstellen van goede ontwikkelvragen en het stellen van prikkelende vragen de deelnemers van deze bijeenkomsten geholpen om verder te komen. *“In de waan van de dag kun je de neiging hebben om dingen te laten rusten, maar zij trekt je dan weer aan de mouw. Soms heb je iemand nodig die aan de zijlijn meekijkt en vraagt: hoe staat het daar nu mee? Zij vervult die rol heel goed.”* Een betrokkene geeft aan dat het ook prettig is om de procesbegeleider als houvast te hebben in de overgang naar een volgend schooljaar. Tot slot was het prettig dat de procesbegeleider altijd goed bereikbaar was voor vragen tussen bijeenkomsten door.

Van leerbijeenkomst naar werkatelier

De meningen over de leerbijeenkomsten zijn verdeeld. Sommige scholen vinden deze bijeenkomsten nuttig omdat ze zo verhalen van andere scholen horen. *“Het geeft ook inspiratie, dat andere scholen iets op een bepaalde manier doen. Zo kwamen we er ook bij om het spreekuur in te richten.”* Andere scholen geven aan weinig meerwaarde te zien van deze sessies en verdieping te missen. Daar komt bij dat de bijeenkomsten ‘zeer tijdrovend’ worden genoemd. *“Het is heel nuttig om ervaringen te delen met andere scholen. Het is echt goed om te horen wat de rest doet. Maar je bent als school soms wel zoekende naar de meerwaarde van die verschillende bijeenkomsten. Je wilt niet te veel praten, maar je wilt ook gewoon doen.”*

De leerbijeenkomsten zullen in de komende periode een andere vorm krijgen. Intrinsieke motivatie om deel te nemen is belangrijk om bijeenkomsten goed te laten slagen. De leerbijeenkomsten worden in de komende periode daarom opgevolgd door een ‘werkatelier’ waarvoor ondersteuningscoördinatoren en jeugd- en gezinscoaches VO, preventief ambulante jeugdhulpverleners VO en gedragswetenschappers JGGZ-VO zich vrijwillig kunnen inschrijven op thema’s die zij interessant vinden. Ook de schoolleiders krijgen een uitnodiging. Het gaat in deze fase (na het opstarten, inbedden en invullen) om het met elkaar expliciteren van wat werkt en wat daarvoor nodig is en het vervolgens te borgen. Daar zijn alle partijen voor nodig.

Netwerkbijeenkomsten

In het kader van de leeromgeving worden ook de netwerkbijeenkomsten genoemd. Deze bijeenkomsten hebben echter meer een informatief en adviserend karakter (in de zin van elkaar op de hoogte brengen van) en zijn niet specifiek gericht op leren en innoveren. De netwerkgroep bestaat uit een beperkt aantal scholen als adviserend orgaan.

2.5 Doorontwikkeling van JOS

Doorontwikkeling van JOS betreft enerzijds de voorgenomen uitrol van JOS over alle scholen in de regio en anderzijds de verdere ontwikkeling en uitwerking van JOS op de ‘pilotscholen’. De huidige waarde van JOS op de pilotscholen zit volgens betrokkenen bij dit onderzoek in het direct benaderbaar zijn van JOS-functionarissen, het preventief werken en meedenken op proces-, individueel- en groepsniveau, het zorgen voor korte lijnen en snelle acties, het schakelen naar en school verbinden met de tweedelijns samenwerking met en monitoring van hulpverlening. Ook versnelling in casuïstiek, verlichting van de

mentor en docenten, en de drempelverlagende werking voor ouders worden genoemd. *“Doordat de heftigheid in casussen minder hoog oploopt, kan de docent zich eerder weer focussen op het onderwijs en de hele klas in plaats van op die ene leerling waarbij van alles speelt. Als de preventief ambulante jeugdhulpverlener op tijd in een casus kan stappen hoeft de mentor zich er niet meer zo intensief mee bezig te houden. De mentor ervaart daardoor meer rust en minder druk, wat echt een positieve invloed heeft op de rust in de school”*, aldus een schooldirecteur.

Wat de nieuwe groep scholen betreft, stelt de procesbegeleider de vraag of zij in praktische zin direct mee kunnen komen in een ontwikkeling van preventieve inzet op verschillende niveaus: preventie gericht op de individuele leerling, op groepjes leerlingen met een vergelijkbare ondersteuningsbehoefte, op alle leerlingen en op de school. Mogelijk dat deze scholen volgens haar wel versneld kunnen ontwikkelen met de kennis en ervaring die er nu is vanuit de JOS pilots, maar dat zij de volgorde van eerst inspelen op individuele zaken en vervolgens verbreden toch nodig hebben. Deze volgorde van ontwikkelen komt bij soortgelijke projecten vaker voor.⁹

Inhoudelijke doorontwikkeling

Op de pilotscholen zijn allerlei inhoudelijke plannen voor doorontwikkeling van JOS.

- Zo is de overgang van primair naar voortgezet onderwijs een belangrijk inhoudelijk element in de doorontwikkeling van JOS. Verschillende respondenten geven aan dat meer zorg gewenst is rondom leerlingen die zich in de overgangsfase van de basisschool naar de middelbare school bevinden. Een zachte landing is belangrijk voor de leerling en hierop kan meer preventieve inzet plaatsvinden. JOS-VO en basisscholen met een jeugd- en gezinscoach en het jeugdteam van de gemeente zouden (meer) verbinding kunnen maken om in de overgang van po naar vo preventief te werken. Zeker bij leerlingen waar zorgen over zijn. Ook bij de wens van sommige ouders om het kind in het vo met een schone lei te laten starten kan JOS actief worden, zodat problemen niet uit de lucht komen vallen die mogelijk voorkomen hadden kunnen worden. Voorbeelden van samenwerken aan een zachte landing zijn al te vinden, zoals een gesprek met leerling en ouders, het bij hen introduceren van de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO en begeleiding door de trajectbegeleider van het samenwerkingsverband (zoals in Midden-Kennemerland al gebeurt).
- Een soortgelijk onderwerp is meer aandacht voor afstromende leerlingen. Een van de scholen wil de overdracht tussen betrokkenen binnen dit proces (verder) verbeteren. De jeugd- en gezinscoach VO en de preventief ambulante jeugdhulpverlener VO gaan na wat passende manieren zijn omdat het proces rond afstroom soepel te laten verlopen (dit gebeurt deels al). Bovendien is afstroom volgens JOS niet altijd een oplossing voor leerlingen die geen goede cijfers halen. Soms speelt er iets anders en kan JOS hierbij helpen.
- Voor een specifieke groep leerlingen op het vmbo die tussen de praktijk- en basisniveau in zit, wil de school aan het begin van het schooljaar meer aan de relatie met de leerling werken en niet meteen vol op lesinhoud inzetten. JOS kan hierbij een rol spelen.
- Een ander element van doorontwikkeling betreft de JOS-inzet gericht op versterking van de mentor. Dit is reeds gaande. Aanvullende plannen op verschillende scholen richten zich bijvoorbeeld op het onderzoeken van behoeften van mentoren, op trainingen in signaleren en het oefenen met gesprekstechnieken. Ook ondersteuning van het docententeam is genoemd, bijvoorbeeld door de dynamiek binnen groepen leerlingen meer onder de aandacht te brengen. De bedoeling hiervan is

⁹ Bijvoorbeeld bij een project in de gemeente Leeuwarden, zie p. 7 en 9 van het rapport *Samen impact maken voor kinderen. Uitkomsten en resultaten pilots jeugdondersteuners* Leeuwarden 2018 – 2023. Geraadpleegd op 18 december 2023: [Digitaal Rapport Pilots Jeugdondersteuners augustus 2023.pdf \(ikc-leeuwarden.nl\)](#)

dat docenten zich meer bewust worden van de invloed van het klassensysteem op een individuele leerling. Verder zal er op een van de scholen specifieke aandacht zijn voor internaliserend gedrag van leerlingen. Een andere school is van plan werkdrukverlichters aan te nemen die het bestaande personeel op school gaan ondersteunen. Er worden plannen gemaakt om na te gaan of en hoe zij door JOS 'geschoold' kunnen worden in het omgaan met bepaald gedrag.

- Doorontwikkeling richt zich ook op ouders. Enkele scholen zullen dit schooljaar verder onderzoeken welke hulpvragen ouders hebben. Scholen willen het inloopspreekuur voor ouders beter vormgeven en ervoor zorgen dat ouders ervan op de hoogte zijn en het kunnen vinden. Een van de scholen heeft plannen voor een 'ouderloket'.
- Op verschillende scholen is behoefte aan een aanvullende rol van JOS bij het thuiszittersoverleg. Betrokkenen zien de laatste jaren een toename in het aantal thuiszitters. Zij willen thuiszitters met elkaar bespreken, zodat helder is welke zorg al is ingezet en welke stappen nog gezet kunnen worden om een leerling weer perspectief te bieden. In dit kader kan het ook zinvol zijn om ouders van thuiszitters met elkaar te verbinden. Ook het organiseren van een thema-avond voor ouders van thuiszitters over sociale angst is genoemd.
- Tot slot zullen JOS-functionarissen op een van de scholen onderzoeken hoe zij ondersteuning van leerlingen kunnen uitbreiden naar stageplekken, zodat problemen die op stage worden gesignaleerd ook op school worden opgepakt. *"Leerlingen in de bovenbouw zijn meer op stage dan op school, en als daar wat gebeurt, moet je ook kunnen ingrijpen. We zijn nu aan het nadenken over hoe je die uitbreiding op een goede manier wegzet, past en voegt."*

Verbetering ondersteuningsstructuur

Verbetering van de aansluiting op de ondersteuningsstructuur van de school staat in sommige gevallen nog op de agenda, evenals het beter zicht krijgen op elkaars functie en gebruik maken van elkaars expertise. Scholen willen er ook voor zorgen dat JOS-functionarissen (nog) beter vindbaar en zichtbaar zijn voor mentoren en docenten. Een van de scholen is van plan om de ondersteuningsstructuren op verschillende onderwijsniveaus gelijk te trekken.

Verder wil JOS op een aantal scholen eerder aansluiten bij overlegvormen, zoals het afdelingsleiders- en teamleidersoverleg. Op een van deze scholen moet de mentor bij de teamleider melden als hij of zij ergens tegen aanloopt en krijgt de mentor advies. Als JOS in contact staat met de teamleider kan zij eerder in de keten aanhaken en preventiever werken. De teamleider kan bijvoorbeeld adviseren eerst bij een JOS-spreekuur binnen te lopen, zodat JOS de mentor of docent eerder al op weg kan helpen.

Een andere school zal een nieuwe functie in de ondersteuningsstructuur introduceren, de leerlingondersteuningsexpert. Deze medewerker zal coördinerende taken rond ondersteuning op zich nemen, waardoor andere medewerkers beter weten waar ze moeten zijn en wat ze moeten doen als een leerling ondersteuning nodig heeft.

Een ander voorbeeld is het nog zorgvuldiger omgaan met bepaalde afspraken. Zo is een ingevuld aanmeldformulier bij een nieuwe casus voor JOS binnenkort noodzakelijk om ondersteuning vanuit JOS te kunnen starten. *"Het gaat om NAW-gegevens en toestemming van de ouders, het doel vanuit school voor aanmelding, het doel voor leerling en ouders, en of er al hulpverlening is. Dat is soms niet bekend en dan sla je belangrijke stappen over. Dan zit je soms in het vaarwater van een hulpverlener die al met een leerling bezig is, dat is niet fijn."*

Verder zijn er plannen voor het samenwerken met een vrijwilligersorganisatie met expertise in opvallend gedrag. Deze organisatie ontvangt subsidie van de gemeente en zal op een van de scholen in

de pauzes spelenderwijs met leerlingen aan de slag gaan. Opvallend gedrag kunnen zij vervolgens melden bij het ondersteuningsteam zodat dit verder opgepakt kan worden.

Preventieve inzet op verschillende niveaus

In de huidige fase van JOS is er sprake van een 'beweging naar voren', dat wil zeggen meer primaire preventie en daarbij ook werken in de context van de leerling. *“Wat we willen is eerder signaleren en anticiperen. Dit doen we door de sociale basis op scholen zo goed mogelijk te versterken, altijd te kijken naar en werken met de sociale context, dus ook het gezin meenemen, meteen te handelen als er zorgelijke signalen bij leerlingen zijn en specialistische ondersteuning erbij te halen waar nodig in geval van meervoudige en complexe problematiek.”* Het zo snel mogelijk schakelen in de keten wordt overigens vaak onmogelijk gemaakt door de wachttijden voor hulp die er zijn. Dit vertroebelt de inzet van JOS, die daardoor regelmatig niet minder aan preventieve activiteiten toekomt.

In het kader van de beweging naar voren is het volgens de procesbegeleider van belang om niet uit te gaan van een 'verschuiving' van inzet op individueel niveau naar alleen of vooral het collectief niveau. Het is én-én, maatwerk op individueel niveau blijft voor een aantal leerlingen nodig ook al is men in staat om het collectieve niveau te versterken. De drie JOS-functies zijn op elk van de drie niveaus op eigen wijze inzetbaar. Bij inzet gericht op de bredere context van de school gaat het om initiatieven vanuit school om een goed pedagogisch klimaat neer te zetten. JOS kan dit versterken. Het gaat ook hier om samenwerking en synergie tussen school en JOS om het te bewerkstelligen. Steeds is de vraag wat doet school daarin en wat kan JOS daar aansluitend in bieden?

Aantal uren per JOS-functie

Bij uitrol is het volgens de procesbegeleider ook van belang te bedenken dat vooral het aantal uren voor de preventief ambulante jeugdhulpverleners VO een belangrijke factor is in het kunnen vervullen van de taken. Zij hebben nu drie en soms vier dagen per school. Als bij uitrol behoud van dit aantal uren niet mogelijk is, is er wel een ondergrens aan uren om zinvolle inzet mogelijk te maken op school (het zichtbaar zijn, mentor versterken enz.) en in het gezin. Het kan volgens de huidige aanbieder ook zijn dat er een verschuiving van uren voor de jeugd- en gezinscoach VO richting preventief ambulante jeugdhulpverlener VO zal optreden. Daarnaast zijn ook voldoende uren voor de gedragswetenschapper JGGZ-VO van belang. Deze uren zijn snel gevuld en leveren veel op. *“We zien daar een mooie ontwikkeling die we ook terug horen op het CLEO. CLEO biedt een 13 weken aanbod van onderwijs en jeugdhulp, koersend op terugkeer naar regulier onderwijs, speciaal onderwijs, of dagbesteding. Ze zien daar ook steeds meer leerlingen waar de gedragswetenschapper bij betrokken is geweest. Zij vinden dat positief omdat er daardoor vaak al handelingsgerichte diagnostiek en adviezen aan een leerling zijn gekoppeld, voordat ze bij CLEO komen. Dat maakt een zachte landing bij CLEO, en straks mogelijk ook op school van herkomst, mogelijk en ook de betrokkenheid van ouders, hulpverlening. Dus daar zie ik zeker nog grote ontwikkelmogelijkheden in. Die 13 weken van CLEO, wat best wel kort is, kunnen daardoor actiever en efficiënter ingezet worden.”* Een overzicht van het aantal uren per JOS-functie in de huidige fase van JOS is te vinden in Bijlage 5.

JOS in samenhang met overige jeugdhulp positioneren

Een ander punt volgens de procesbegeleider en de huidige aanbieder is de toegang tot jeugdhulp: hoe kan JOS optimaal benut worden bij het aanvragen en toekennen van beschikkingen voor tweedelijns jeugdhulp? Dit vraagt om gemeentebrede regie en goed kijken dat processen niet dubbel gedaan worden. Sommige gemeenten zetten ook andere functionarissen in (bijvoorbeeld preventieve schoolteams) die een aanvraag opnieuw bekijken en zodoende het werk opnieuw doen. *“Het mandaat met betrekking tot een doorverwijzing richting de tweedelijns is fragiel. Dat is bij de ene gemeente beter*

georganiseerd dan bij de ander. Daar moeten afspraken over komen.” Ook het contact tussen de tweede lijn en scholen vraagt om aandacht. Sommige leerlingen worden in de tweedelijnd onderzocht of krijgen behandeling, terwijl scholen daar niets vanaf weten. Dit is geen efficiënte werkwijze. JOS en overige jeugdhulp vanuit gemeenten moeten zich in samenhang positioneren. Optimale afstemming en samenwerkingsafspraken zullen de efficiency vergroten.

2.6 Volgen van JOS

Monitoring met behulp van kwalitatieve maar ook kwantitatieve data van de (door)ontwikkeling van JOS kan zinvol zijn om (ervaren) opbrengsten in kaart te brengen. Deze en voorgaande rapportage geven een eerste beeld van wat JOS nodig heeft om goed te kunnen functioneren en wat het oplevert. In andere regio's zijn soortgelijke initiatieven, die ieder op eigen wijze in kaart worden gebracht.

Volgens de huidige aanbieder en procesbegeleider van JOS is monitoring belangrijk, waarbij er zowel aandacht is voor de aantallen als voor duiding ervan. *“Het is natuurlijk belangrijk om cijfermatig dingen aan te tonen, maar het kan nooit zonder het goede gesprek erbij te voeren. Een jeugdige die binnen drie weken wordt doorverwezen naar de tweedelijnd, dat kan heel positief zijn als er sprake is van multiproblematiek waar een expert hulp bij kan bieden. In zo'n geval is het juist goed als iemand snel wordt doorverwezen, terwijl we eigenlijk zoveel mogelijk willen voorkomen dat leerlingen worden doorverwezen. Die cijfers zijn relatief leeg als je het verhaal erachter niet duidt.”*

De huidige aanbieder houdt zelf een registratie bij in een afgesloten gedeelte van Mens Centraal, een programma dat ook door omliggende gemeenten wordt gebruikt. Deze registratie betreft de inzet van jeugd- en gezinscoaches VO sinds 2018 en geen specifieke registratie met betrekking tot JOS in de acht pilotscholen. Er wordt onderscheid gemaakt in drie typen trajecten: eenmalige contacten (informatie en advies), klantrajecten (hulpvraag in kaart brengen, begeleiding bieden, doorverwijzen) en monitortrajecten (volgen van de voortgang van de leerling zonder actieve begeleiding). Volgens de huidige aanbieder is het voor het volgen van JOS belangrijk om het aantal JOS-trajecten en de uitstroom ervan bij te houden. Zijn leerlingen op school gebleven of toch uitgevallen? Zijn ze wel of niet naar de tweede lijn doorverwezen? Ook is het belangrijk om na te gaan of JOS bij tweedelijns casussen betrokken is geweest. Antwoorden op de exit-vragenlijst, die wordt gebruikt bij afronding van een JOS-traject bij de preventief ambulant jeugdhulpverlener VO, kunnen informatie geven over tevredenheid en ervaren opbrengst van een JOS-traject. Wat heeft het voor de jongere en voor ouders opgeleverd? Waarom heeft een traject wel of niet geholpen? Welke tevredenheidscijfers worden gegeven? In het kader van uitstroom is het zinvol om leerlingen na het afnemen van deze vragenlijst nog enige tijd te blijven te volgen (monitortraject), zodat een eventuele terugval geregistreerd kan worden.

3 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk trekken we enkele conclusies omtrent inzet en opbrengsten van JOS op basis van de informatie die we rond JOS hebben opgehaald. In het kader van de doorontwikkeling van JOS op huidige en ook nieuwe scholen doen we enkele aanbevelingen.

Conclusies

Zoals uit de tweede fase van het onderzoek blijkt zijn er in de afgelopen periode (tweede helft van schooljaar 2022-2023) nieuwe ontwikkelingen rond preventieve inzet van JOS te zien. Deze rapportage laat vele voorbeelden zien van preventieve inzet, afgestemd op de school. Een 'beweging naar voren' is ingezet en er liggen plannen klaar om dit uit te breiden en te verstevigen. Dit vraagt tijd. In de beweging naar voren vindt er zowel meer primaire preventieve inzet, als meer inzet richting groepen/alle leerlingen, medewerkers op school en de thuisomgeving plaats. Deze verschillende vormen van preventie én de verbreding van preventieve inzet naar het collectief en de omgeving van de leerling, hebben volgens alle betrokkenen bij JOS een positieve uitwerking op leerlingen en hun omgeving. Leerlingen worden volgens hen sneller geholpen en soms is inzet van specialistische hulpverlening niet nodig. Casussen lopen minder hoog op waardoor mentoren en docenten worden ontlast. Ondersteuningsstructuren worden met een kritische blik onder de loep genomen en er ontstaan meer en nieuwe verbindingen, waardoor men elkaar beter weet te vinden en eenieder aanvullende expertise ontwikkelt.

Opbrengsten laten zien dat JOS van grote waarde is voor leerlingen, gezinnen en onderwijsprofessionals op de scholen. Volgens de bij het monitoronderzoek betrokken professionals voelen leerlingen zich meer gezien en gehoord. Onderwijsprofessionals voelen zich meer gesteund en hebben directe hulp bij de hand wanneer nodig. Vanuit het perspectief van leerlingen en ouders neemt JOS een 'onafhankelijker' positie in ten opzichte van de school en is tegelijkertijd wel nabij omdat JOS via de school direct toegankelijk is vanuit de leefwereld van de leerling. Die nabijheid maakt betrokkenheid van zorgprofessionals minder spannend voor leerlingen en ouders en werkt drempelverlagend, volgens de betrokkenen bij dit onderzoek. Hoewel inzet van JOS op deskundigheidsbevordering van schoolteams nog in ontwikkeling is, blijkt deelname van mentoren aan intern zorgoverleg al wel bij te dragen aan ontwikkeling van ieders expertise en daarmee aan het pedagogisch klimaat van de school.

Aanbevelingen

JOS biedt een structuur en invulling van verbinding tussen onderwijs en jeugdhulp en past daarmee goed in de route naar inclusiever onderwijs. Voor de verder uitbouw en uitrol is het goed om aandacht te hebben voor de volgende punten:

- De inzet van JOS op het verbeteren van het pedagogisch klimaat is een ontwikkelpunt. Dit hangt samen met de inzet richting mentoren en docenten die op de meeste scholen reeds is opgestart, maar nog verder moet worden ingevuld en uitgebouwd. Het is belangrijk dat dit tijd krijgt om te ontwikkelen en onderdeel blijft van de koers.
- Het verder ontwikkelen en/of behoud van een brede blik op de leerling in de context van diens omgeving en het aansluiten bij wat school al doet zijn belangrijke uitgangspunten voor JOS. Voor nieuwe scholen is het de vraag of zij deze brede kijk vanaf de start kunnen toepassen, of

dat zij eenzelfde ontwikkeling doormaken van het zich eerst richten op het individu en vervolgens op het collectief en de omgeving. Dat laatste is aannemelijk en wordt ook elders in het land gezien, omdat vanuit casuïstiek en urgentie wordt gekeken en op basis van die ervaringen eventuele hiaten en verbeterpunten in ondersteuning worden opgemerkt waardoor de inzet van JOS steeds verder wordt verbonden aan de inzet van een school.¹⁰

- Door de ontwikkeling en opbrengsten van JOS met nieuwe scholen te delen kunnen zij mogelijk een kleine inhaalslag maken. Deze en voorgaande rapportage kunnen hierbij behulpzaam zijn, maar vooral ook JOS-functionarissen die inmiddels ervaren zijn, kunnen vertellen hoe zij te werk zijn gegaan (bijvoorbeeld op een studiedag). Voor andere ondersteuning van nieuwe scholen (zoals een leeromgeving) is het belangrijk om vooraf goed na te gaan waar de behoefte ligt. Efficiëntie is, zeker in verband met de werkdruk in het onderwijs, erg belangrijk.
- Uitrol over meerdere middelbare scholen (en eventueel basisscholen) is zinvol omdat JOS een goede structuur voor de verbinding onderwijs-jeugdhulp kan bieden. Een minimaal aantal uren voor de verschillende JOS-functies is daarbij noodzakelijk om het werk goed te kunnen doen. Er mogen geen wachtlijsten voor JOS ontstaan. Ook moet JOS het ‘snel inspringen bij een acuut probleem’ kunnen blijven doen (flexibiliteit). Bij het eventueel verminderen van uren (zodat meer scholen mee kunnen doen) bestaat het risico dat dit de kracht van JOS ontnemt.
- Het is belangrijk dat de gehele doorontwikkeling en koers van JOS bestuurlijk gedragen worden. Betrokkenheid van bestuurders uit onderwijs en gemeenten is noodzakelijk om JOS goed te laten slagen. Het is van belang dat bestuurders meedenken over de samenwerking en afspraken over gezamenlijke verantwoordelijkheid en acties maken en vastleggen. Dit betreft onder meer het in samenhang positioneren van JOS en overige jeugdhulp. Hierbij is het van belang dat er een goede samenwerking is met de regionale toegangsteams ten behoeve van verwijzing naar en samenwerking met tweedelijns specialisten.
- Tot slot is monitoring van JOS (op huidige en nieuwe scholen) belangrijk om opbrengsten zichtbaar te maken. Daarbij merken we op dat rendement (in cijfers en geld) lastig aantoonbaar is omdat inzet van JOS niet in een geïsoleerde setting plaatsvindt. Andere factoren spelen ook een rol, zoals ontwikkelingen in het onderwijs en in de maatschappij als geheel. Bovendien zijn opbrengsten (zoals bijvoorbeeld een daling van verzuim) pas na langere tijd merkbaar. Daar komt bij dat JOS in eerste instantie mogelijk niet rendabel lijkt, omdat de signalering van problemen meer en eerder plaatsvindt waardoor soms ook meer specialistische hulp wordt ingezet. Door JOS met kwalitatieve en kwantitatieve methoden te volgen (het verhaal én de cijfers), ontstaat meer inzicht in de opbrengsten ervan. In kwantitatieve zin gaat het om het volgen van JOS in een breed data-kader met bijvoorbeeld cijfers over verzuim, thuiszitten, inzet van JOS en jeugdhulpgebruik daarbuiten. In Bijlage 2 doen we een voorstel. Uiteraard is het belangrijk dat een monitorplan in samenwerking tussen onderwijs en gemeenten wordt opgesteld, waarbij een gelijke basisaanpak voor de hele regio wenselijk is (bijvoorbeeld in verband met het vergelijken van uitkomsten). Aanvullend op deze data en afhankelijk van de inzet per school (maatwerk), kan een registratie per school plaatsvinden van wat betrokkenen

¹⁰ Zie ook de rapportage *Samen impact maken voor kinderen. Uitkomsten en resultaten pilots jeugdondersteuners* Leeuwarden 2018 – 2023. Geraadpleegd op 18 december 2023: [Digitaal Rapport Pilots Jeugdondersteuners augustus 2023.pdf \(ikc-leeuwarden.nl\)](https://www.ikc-leeuwarden.nl/Digitaal_Rapport_Pilots_Jeugdondersteuners_augustus_2023.pdf)

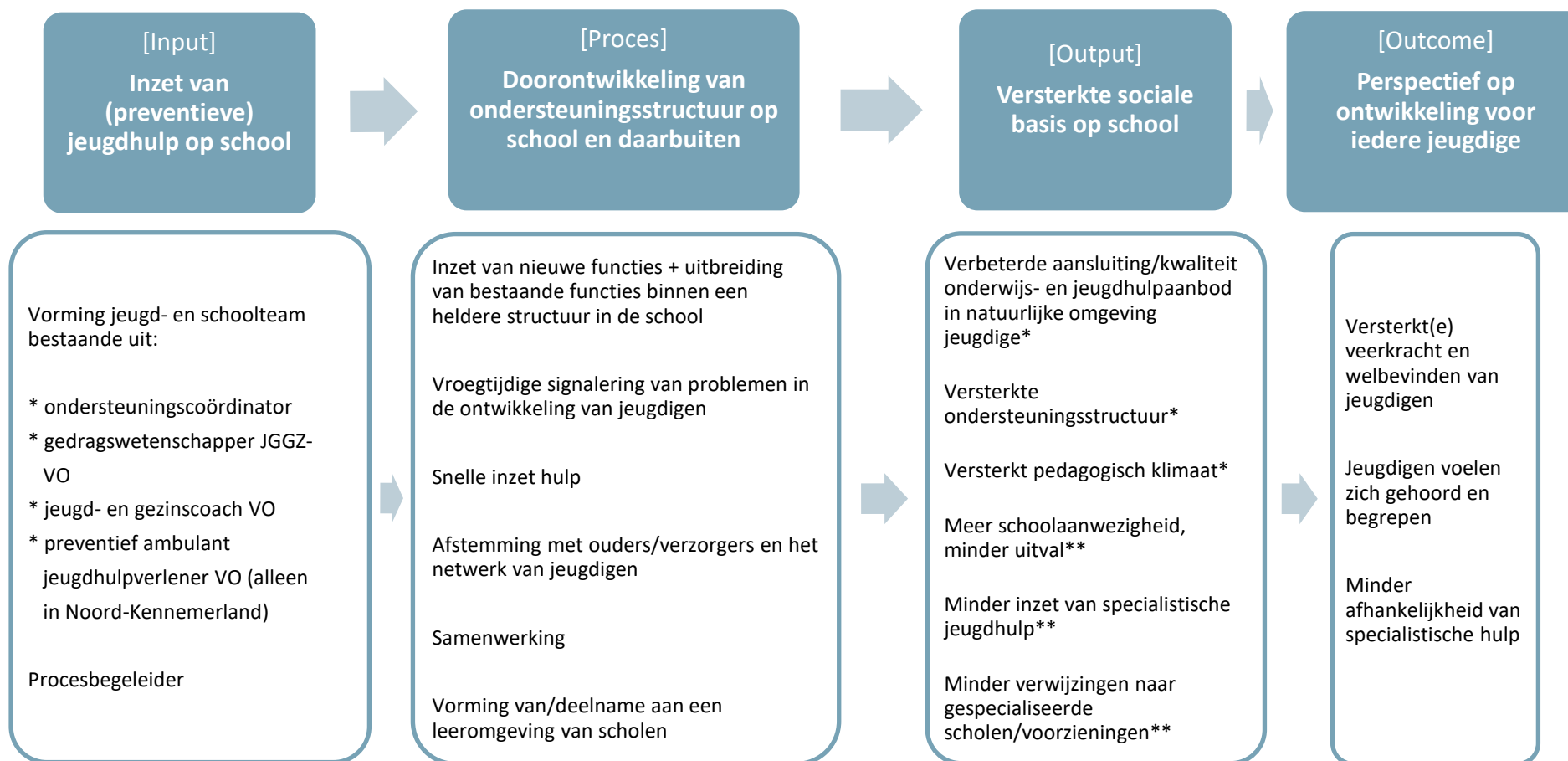
belangrijk vinden om te volgen (bijvoorbeeld bezoek van het mentorsprekuren en het oudersprekuren). Daarnaast kan uitrol van JOS gevolgd worden door middel van procesonderzoek. Hierbij kan verdere invulling van de leeromgeving/reflectie een belangrijke rol spelen.

Bijlage 1 Theoretisch kader

Jeugdhulp op School VO – Regio Alkmaar

Met preventieve jeugdhulp inzet de sociale basis nabij de jeugdige, in en buiten de school, versterken

Monitor (*= kwalitatieve meting, **= kwantitatieve meting)

Toelichting

Inzet van preventieve jeugdhulp op school

De inzet van preventieve jeugdhulp op school krijgt op de volgende manier vorm:

- Op de scholen zijn jeugd- en schoolteams gevormd die bestaan uit de ondersteuningscoördinator, gedragswetenschapper JGGZ-VO en jeugd- en gezinscoach VO. Op de 5 projectscholen in Noord-Kennemerland is ook de preventief jeugdhulpverlener VO aan het team toegevoegd.
- Gedurende de periode september 2022- juli 2023 wordt een procesbegeleider ingezet op de 8 projectscholen. Deze geeft een leeromgeving voor de scholen vorm en biedt structuur, ondersteunt de scholen bij de reflectie op de eigen organisatie en de preventieve jeugdhulp en het formuleren van ontwikkelvragen, en informeert een netwerkgroep met alle stakeholders die de ontwikkelingen volgen.

Doorontwikkeling van ondersteuningsstructuur op school en daarbuiten

Met de inzet van preventieve jeugdhulp op school wordt gewerkt aan de doorontwikkeling van de ondersteuningsstructuur op school en daarbuiten. Welke procesdoelen kunnen hiermee worden nagestreefd?

- Het doorontwikkelen van een heldere ondersteuningsstructuur in de school met de inzet van de verschillende (nieuwe) functies.
- Het vroegtijdig signaleren van problemen in de ontwikkeling van jeugdigen waardoor snelle inzet van hulp mogelijk is.
- Het versterken van de afstemming met ouders/verzorgers en het netwerk van jeugdigen.
- Het kritisch kijken naar de samenwerking op het gebied van ondersteuning aan jeugdigen en het eigen handelen daarin.
- Het deelnemen van scholen (ondersteuningscoördinator, schoolleider) aan een leeromgeving die wordt gevormd.

Versterkte sociale basis op school

Naast de procesdoelen, worden met de pilot een aantal outputdoelen nagestreefd. Wat moeten de input (inzet van jeugd- en schoolteams) en de nieuwe processen opleveren? Dat beschouwen we als de primaire opbrengst. Daarbij kijken we naar de volgende indicatoren:

- De aansluiting en kwaliteit van het onderwijs- en jeugdhulpaanbod in de natuurlijke omgeving van de jeugdige verbeteren.
- Er is een versterkte ondersteuningsstructuur en een versterkt pedagogisch klimaat op de scholen.
- Schooluitval en thuiszitten van jeugdigen wordt voorkomen.
- Er vindt minder inzet van (zware) specialistische hulp plaats.
- Verwijzingen van jeugdigen naar het specialistisch onderwijs nemen af.
- De overgang naar een andere school wordt gefaciliteerd, waardoor er een veilige en zachte landing voor leerlingen is.

Perspectief op ontwikkeling voor iedere jeugdige

Bovengenoemde indicatoren moeten uiteindelijk leiden tot effecten op langere termijn, de outcome. Dit zijn:

- Versterkte veerkracht en versterkt welbevinden van jeugdigen.
- Jeugdigen voelen zich meer gehoord en begrepen.
- Jeugdigen zijn minder afhankelijk van specialistische jeugdhulp elders.

Bijlage 2 Variabelenoverzicht

Verwachte uitkomsten (output)	Indicatoren (output)	Maten	Trend	Bron data
Meer schoolaanwezigheid/minder uitval	Minder thuiszitters	Aantal thuiszitters (langdurig relatief verzuim)	Daling	Leerplicht Swv Scholen
	Minder uitval (vsv)	Aantal voortijdig schoolverlaters	Daling	Leerplicht Swv Scholen
Minder inzet van jeugdhulp (m.u.v. JOS)	Inzet jeugdhulp per school	Aantal leerlingen dat jeugdhulp krijgt per school (ambulante jeugdhulp/jeugdhulp met verblijf)	Daling	Gem/jeugdhulp
		Kosten jeugdhulp per school (ambulante jeugdhulp/jeugdhulp met verblijf)	Daling	Gem/jeugdhulp
	Verschuiving van zware naar lichte jeugdhulp (gem)	Indicaties lichte jeugdhulp	Stijging	Gem/Jeugdhulp
		Indicaties midden jeugdhulp	Daling	Gem/Jeugdhulp
		Indicaties zware jeugdhulp	Daling	Gem/Jeugdhulp
		Duur jeugdhulp (ambulante jeugdhulp/jeugdhulp met verblijf) in maanden	Daling	Gem/jeugdhulp
Minder verwijzingen naar gespecialiseerd(e) scholen/voorzieningen	Minder verwijzingen vso (cl. 4)	Aantal verwijzingen vso (cluster 4), tlv	Daling	Scholen, Swv
	Minder verwijzingen gespecialiseerde voorzieningen (bv OPDC)	Aantal verwijzingen voorzieningen, tlv	Daling	Scholen, Swv
Aanvullen met aantal leerlingen per school				
Aanvullen met registratie per school vanuit St. Groeimee				
Gebruik DUO (leerlingen per vestiging naar postcode leerling en leerjaar) en CBS data (jeugdhulpgebruik)				

Bijlage 3 Respondent- en documentenoverzicht

Respondenten

Scholen	Gesprekspartners
<i>Noord-Kennemerland</i>	
Stedelijk Dalton College Alkmaar (vmbo/havo/ vwo)	<ul style="list-style-type: none"> - Plaatsvervangend rector - Gedragwetenschapper JGGZ-VO - Ondersteuningscoördinator - Ambulant preventief werker - Orthopedagoog - Jeugd- en gezinscoach VO
Jan Arentsz Alkmaar (vmbo)	<ul style="list-style-type: none"> - Ondersteuningscoördinator - Jeugd en gezinscoach VO - Preventief ambulante jeugdhulpverlener VO
PCC Oosterhout (vmbo)	<ul style="list-style-type: none"> - Ondersteuningsmanager - Jeugd- en gezinscoach VO - Preventief ambulante jeugdhulpverlener VO
De Spinaker Alkmaar (speciaal onderwijs/vso)	<ul style="list-style-type: none"> - Gedragwetenschapper JGGZ-VO - Ondersteuningscoördinator - Jeugd- en gezinscoach VO - Preventief ambulante jeugdhulpverlener VO
Focus (praktijkonderwijs/pro)	<ul style="list-style-type: none"> - Directeur - Preventief ambulante jeugdhulpverlener VO - Jeugd- en gezinscoach VO - Ondersteuningscoördinator
<i>Midden-Kennemerland</i>	
Vonk Castricum (vmbo)	<ul style="list-style-type: none"> - Ondersteuningscoördinator
Jac. P. Thijssse College (mavo/havo/vwo)	<ul style="list-style-type: none"> - Ondersteuningscoördinator
Bonhoeffer College (mavo/havo/vwo)	<ul style="list-style-type: none"> - Ondersteuningscoördinator
JOS-team Castricum ¹¹	<ul style="list-style-type: none"> - Gedragwetenschapper JGGZ-VO - Jeugd- en gezinscoach VO - Jeugd- en gezinscoach VO
Overig	Gesprekspartners
Stichting Groeimee	<ul style="list-style-type: none"> - Leidinggevende Jeugdhulp & Onderwijs - Orthopedagoog Generalist BIG
Procesbegeleiding JOS	<ul style="list-style-type: none"> - Zelfstandig adviseur en trainer

¹¹ Omwille van de planning is ervoor gekozen de 2 jeugd- en gezinscoaches VO, de gedragwetenschapper JGGZ-VO, de drie ondersteuningscoördinatoren die betrokken zijn bij JOS op de scholen in Castricum, de adviseur aansluiting jeugdhulp en de trajectbegeleider van het samenwerkingsverband tijdens hun reeds geplande gezamenlijke evaluatiemoment op één van de scholen te bevragen. Tijdens dit evaluatiemoment is met betrokkenen gesproken over hun ervaringen op zowel het Jac. P. Thijssse College, het Bonhoeffer College als het Vonk Castricum. De procesbegeleider was ook bij deze bijeenkomst aanwezig.

Documenten

- Jeugdhulp op School. Plan van aanpak. (Regio Alkmaar, Samenwerkingsverbanden Noord en Midden Kennemerland, Stichting Groeimee)
- Eindrapport en beheersmaatregelen Bestuursopdracht, 2021
- Maatschappelijke businesscase. Jeugd & School coach en Preventieve Jeugdhulpverlener op school. Netwerkorganisatie Regio Alkmaar. Februari 2022
- Voortgangsrapportage pilot JGGZ aug-dec 2020 (A. van Veen)
- Nieuwsbrieven Jeugdhulp op School VO
- Rapportage productie J&G coaches periode september 2021-augustus 2022 (Stichting Groeimee)
- FTE overzicht JOS-functionarissen (Stichting Groeimee)
- De reis van David (JOS)

Rapportage over de eerste onderzoeksfase:

Jeugdhulp op School. Eerste resultaten monitoronderzoek.

Tussenrapportage ter ondersteuning van inkoop jeugdhulp regio Alkmaar (Oberon, februari 2023)

Bijlage 4 Gespreksleidraad

*Jeugdhulp op School, tweede fase monitoronderzoek
Verdieping en ontwikkeling JOS*

1. Zijn er ontwikkelingen rondom preventieve inzet gericht op individuele leerlingen en/of groepen leerlingen?
 - Kun je concrete voorbeelden noemen van activiteiten?
 - Hoe is de rolverdeling?
 - Zijn er plannen voor komende periode?

2. Zijn er ontwikkelingen rondom preventieve inzet gericht op het versterken van mentoren en docenten?
 - Kun je een voorbeeld geven van hoe je dit terugziet?
 - Wordt hier specifiek door het JOS-team op ingezet en op welke manier?
 - Zijn er plannen voor komende periode?

3. Welke invloed heeft JOS op het pedagogisch klimaat (b.v. afspraken m.b.t. omgang met elkaar, huisregels) op school?
 - Kun je een voorbeeld geven van hoe je dit terugziet?
 - Wordt hier specifiek door het JOS-team op ingezet en op welke manier?
 - Zijn er plannen voor komende periode?

4. Zijn er de afgelopen drie maanden (andere) ontwikkelingen geweest ten opzichte van de vorige keer dat we elkaar spraken?
 - Aanpassingen in ondersteuningsstructuur?
 - Zijn verbeterpunten die jullie de vorige keer noemden opgepakt?

5. Wat zijn jullie ervaringen m.b.t. tot het met elkaar vormgeven van een gezamenlijke leeromgeving?
 - Wat heeft het jullie opgeleverd?

6. Wat zijn de belangrijkste punten waar jullie de komende periode/in het nieuwe schooljaar mee aan de slag gaan?

7. Zijn er nog andere punten die we nog niet hebben besproken maar die jullie wel graag zouden willen noemen?

Bijlage 5 Inzet JOS-functies

Vorming van jeugd- en schoolteam (volgens documentanalyse projectplan):

- Gedragswetenschapper VO: Dit is de gedragswetenschapper gekoppeld aan het VO-team waar de medewerkers binnen de pilot Jeugdhulp op School onderdeel van zijn.
 - 0.44 fte werd reeds ingezet in Noord- en Midden-Kennemerland → Verdeeld over alle scholen, ook die scholen buiten JOS.
 - 0.56 fte werd uitgebreid op in Noord- en Midden-Kennemerland → Idem.
- Jeugd- en Gezinscoach VO:
 - 4.5 fte werd reeds ingezet in Noord- en Midden-Kennemerland → Verdeeld over alle scholen.
 - 1.6 fte uitbreiding inzet in Noord-Kennemerland (exclusief 5 pilotscholen) → Verdeeld over alle scholen.
 - 1 fte uitbreiding in Midden-Kennemerland → In Castricum is gekozen voor een grotere uitbreiding van fte jeugd- en gezinscoach VO, daar is geen preventief ambulante jeugdhulpverlener VO toegevoegd.
- Gedragswetenschapper JGGZ-VO:
 - 0.67 fte huidige inzet gedragswetenschapper JGGZ-VO in Noord-Kennemerland → Voor alle scholen
 - 0.78 fte uitbreiding inzet gedragswetenschapper JGGZ-VO in Noord-Kennemerland (inclusief pilotscholen) → Evenredig verdeeld over alle scholen, inclusief de scholen in de pilot.
 - 0.33 fte inzet gedragswetenschapper JGGZ-VO in Midden-Kennemerland
- Preventief ambulante jeugdhulpverlener VO:
 - 4,4 fte inzet preventief ambulante jeugdhulpverlening VO in Noord-Kennemerland (5 pilotscholen)

School	Gedragswetenschapper JGGZ-VO		Jeugd- en gezinscoach VO		Preventief ambulante jeugdhulpverlener VO	
	Eerder	Tijdens project	Eerder	Tijdens project	Eerder	Tijdens project
Stedelijk Dalton College Alkmaar	0,055 fte	0,165fte	0,165 fte	0,44 fte	0 fte	0,76 fte / 28 uur
Focus	0,055 fte	0,165 fte	0,11 fte	0,16 fte	0 fte	1 fte / 36 uur
PCC Oosterhout	0,055 fte	0,165 fte	0,11 fte	0,33 fte	0 fte	0,76 fte / 28 uur
De Spinaker Alkmaar	0,055 fte	0,165 fte	0,22 fte	0,44 fte	0 fte	1 fte / 36 uur
CSG Jan Arentsz Alkmaar	0,055 fte	0,165 fte	0,165 fte	0,22 fte	0 fte	1 fte / 36 uur
Jac. P. Thijsse College	0 fte	0,11 fte	0,24 fte	0,49 fte	n.v.t.	n.v.t.
Bonhoeffer College	0 fte	0,11 fte	0,24 fte	0,49 fte	n.v.t.	n.v.t.
Vonk Castricum	0 fte	0,11 fte	0,24 fte	0,49 fte	n.v.t.	n.v.t.

De tabel laat de komst en/of uitbreiding van uren van de verschillende functies op de acht scholen zien in vergelijking met de situatie vóór de start van pilot. Het grootste verschil wordt gemaakt door de komst van de preventief ambulant jeugdhulpverlener VO met 28 tot 36 uur per week op de scholen in Noord-Kennemerland. De werving van JOS-functionarissen was gericht op kennis, kunde en ervaring aansluitend bij de scholen (match). Dit heeft als gevolg gehad dat de uren van medewerkers op de scholen verschillen, binnen het totaal vastgestelde formatieve kader. Er is niet uitgegaan van 'zwaarte van de doelgroep' op school omdat dit relatief is. Scholen met een zwaardere doelgroep hebben vaak ook een stevige ondersteuningsstructuur, waardoor er niet per definitie meer inzet van JOS nodig is dan op scholen met een 'lichtere doelgroep'. De jeugd- en gezinscoaches VO, preventief ambulant jeugdhulpverleners VO en gedragswetenschappers JGGZ-VO zijn in dienst bij Stichting Groeimee.

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90

info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, 30 oktober 2023

In opdracht van de gezamenlijke projectorganisatie JOS

